

Vluchtelingenopvang

Vier dorpen delen ervaringen tijdens de opmaat naar opvang

Inleiding

Vluchtelingenopvang. Een van de thema's van deze tijd. Een thema dat om verschillende redenen nogal eens stof doet opwaaien. Goede communicatie – maar wat is dat? – blijkt essentieel voor het goede verloop van het proces. Ook kleine kernen hebben of krijgen te maken met de opvang van vluchtelingen. Vanuit de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen (LVKK) en de provinciale verenigingen Brede Overleggroep Kleine Dorpen Drenthe (BOKD) en de Vereniging van Kleine Kernen Noord-Brabant (VKKNB) werd onder betrokkenen evaluerend onderzoek gedaan naar de communicatie rondom de komst van vluchtelingencentra in kleine kernen, behorend bij de gemeenten Cranendonck en Heusden (Noord-Brabant) en De Wolden en Aa en Hunze (Drenthe). Wat was bijvoorbeeld de rol van de gemeente of het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA)? Werden de bewoners voldoende gehoord? En konden de dorpsorganisaties een positieve bijdrage leveren?

Doel van het onderzoek is antwoord te krijgen op de vraag wat goede communicatie in zo'n geval is. Hiermee hopen alle betrokkenen het proces in andere kleine kernen en dorpen, te versoepelen. Want dat er op het platteland vaak voldoende draagvlak is voor opvang aan vluchtelingen, - mits de aantallen in verhouding staan tot het aantal inwoners van het dorp – is een gegeven. Dat de wijze van communiceren doorslaggevend is of het proces slaagt of mislukt, óók! De ervaringen van vier gemeenten, met zeer verschillende uitgangssituaties wat de (mogelijke) komst van vluchtelingenopvang betreft, resulteren in een overzicht: wat werkt goed; wat is in een dergelijk proces af te raden of een aandachtspunt.

Voor het onderzoek zijn in Drenthe twee evaluerende gesprekken gevoerd, waarbij is gekeken naar de beleving vanuit de bewoners en dorpsbelangen. De uitkomsten worden met

de gemeenten, provincie en veiligheidsregio besproken. In Brabant zijn in Cranendonck vier bijeenkomsten georganiseerd voor omwonenden van de AZC's, de klankbordgroep, ondernemers en dorpsorganisaties. Daarnaast is een enquête gehouden. De respons was niet hoog: tien mensen bezochten de bijeenkomsten en acht mensen vulden de enquête in. In Heusden daarentegen was een hoge bereidheid vanuit inwoners mee te werken aan een evaluatie. Hier zijn 47 gesprekken gevoerd.

Het is belangrijk om bij de beschrijving van de casussen de context in het oog te houden. In 2015 zette het COA gemeenten onder grote druk mee te werken aan opvang voor vluchtelingen. De urgentie was groot. Het COA verwachtte in 2015 door de toenemende onrust in de wereld 10.000 tot 15.000 extra plekken nodig te hebben om vluchtelingen op te vangen. Een schatting die in het voorjaar van 2016 veel te hoog bleek te zijn.

**Vier dorpen; vier
uitgangssituaties**

De dorpen die deel uitmaken van het onderzoek, hadden alle een heel andere uitgangssituatie. Zo was er in Budel, gemeente Cranendonck, al een bestaand asielzoekerscentrum. Dit centrum, gesitueerd in een voormalige kazerne en drie kilometer buiten het dorp gelegen, wilde de gemeente in 2015 uitbreiden naar 2000 bewoners en daarbij ook de vergunning voor opvang verlengen naar vijftien jaar. Daar komt bij dat de inwoners van de gemeente Cranendonck al heel lang bekend zijn met vluchtelingenopvang. 20 jaar geleden werd er al een asielzoekerscentrum gehuisvest in Budel-Dorplein. Een centrum dat inmiddels gesloten is.

In het Brabantse Heusden was in het najaar van 2015 korte tijd een noodopvang voor vluchtelingen gecreëerd in een klooster. Uiteindelijk kreeg Heusden in 2016 een taakstelling voor een AZC met 200 plekken en een kleinere opvang, specifiek voor 50 meisjes.

In het voorjaar van 2015 kreeg het college van B & W Aa en Hunze de vraag van het COA om met spoed mee te werken aan een tijdelijke opvang van asielzoekers. Het college en

het COA besloten een opvang voor 400 vluchtelingen te realiseren voor de duur van drie jaar, met een mogelijke optie tot verlenging van nog eens twee jaar. Op basis van de uitkomsten van een evaluatie kon dit aantal uitgebreid worden naar 600 vluchtelingen.

In oktober 2015 communiceert gemeente De Wolden aan inwoners en ondernemers dat een locatie gezocht wordt voor een AZC. In januari 2016 bevestigt de gemeente geruchten dat de locatie gevonden lijkt te zijn. Het gaat om een recreatiepark in Echten, een kern van 335 inwoners. Doel van de gemeente is een volwaardig AZC voor 300 mensen.

Communicatieproces per gemeente

Cranendonck

Gemeente

Vanuit het college van B & W zijn vier scenario's opgesteld voor uitbreiding van het bestaande AZC naar 2000 mensen. Deze scenario's zijn uiteindelijk voorgelegd aan de Raad. Inwoners zijn via de gebruikelijke communicatiekanalen van de gemeente zoals website, social media, publicatie in huis-aan-huis-krant, inwoners geïnformeerd. De burgemeester ging persoonlijk in gesprek met mensen, die mogelijk moeite zouden hebben met de komst van een AZC.

Bewoners

Bewoners werden geïnformeerd en betrokken op een informatiemarkt, waar ook de burgemeester, de manager van het COA en de politie aanwezig waren. Een klankbordgroep was intermediair tussen bewoners en gemeente. Ook hier was ruimte om te reageren op de scenario's. Bovendien waren bewoners uitgenodigd in te

spreken tijdens, maar ook buiten de raadsvergaderingen. Speciale informatieavonden, georganiseerd op het al bestaande AZC, gaven bewoners de gelegenheid te ervaren hoe het leven in een AZC eruit ziet. Ook hier konden zij vragen stellen.

Dorpsorganisaties

Speelden geen specifieke rol in het communicatieproces.

Heusden

Gemeente

Op de gemeentelijke pagina in het lokale huis-aan-huisblad publiceert de gemeente de aankondiging en bekendmaking van drie raadsbesluiten over de opvang van vluchtelingen.

Ook worden hier twee open brieven gepubliceerd.

De gemeente organiseert bewonersavonden waarin bewoners over het hoe en waar van de huisvesting kunnen praten. De uitkomsten hiervan zullen als advies worden meegegeven aan de raad.

Bewoners

Op drie avonden krijgen de bewoners informatie en spreken bewoners in kleine groepen met elkaar. De bewonersavonden vinden plaats op 9, 10 en 11 mei; dan volgt binnen een week (waarin ook Pinksteren valt) op 17 mei de raadsvergadering met het besluit over de locatie.

Dorpsorganisatie

De dorps- en wijkraden nemen het standpunt in 'wel bindend' te willen zijn tussen gemeente en inwoners, maar geen tussenstap te willen zijn in de communicatie.

Aa en Hunze

Gemeente

Het college besluit achter gesloten deuren tot de komst van een AZC en heeft de raad unaniem achter zich. Na dit besluit informeert de gemeente de bewoners en organiseert een bewonersavond; formeert een klankbordgroep en communiceert met bewoners en ondernemers via een specifieke pagina op de website en publicaties in het lokale huis-aan-huisblad.

De burgemeester en een speciaal hiervoor aangewezen ambtenaar sturen het proces aan. Ook welzijnsorganisatie IMPULS wordt bij dit proces betrokken.

Bewoners

Bewoners en ondernemers krijgen informatie en de gelegenheid vragen te stellen op een informatieavond waar

ook de pers aanwezig is. Zij kunnen deelnemen aan een klankbordgroep. De ondernemers besluiten hier niet aan deel te nemen om belangenverstremming te voorkomen. Ook vinden een-op-een-gesprekken plaats tussen bewoners en gemeente.

Dorpsorganisatie

Bestuursleden van Dorpsbelangen nemen zitting in de klankbordgroep en deel aan gesprekken met de gemeente.

COA

Leden van de klankbordgroep, omwonenden, raad en college krijgen op uitnodiging van het COA de gelegenheid zich tijdens een excursie naar het AZC in Musselkanaal te oriënteren.

De Wolden

Gemeente

In oktober 2015 bericht de gemeente aan bewoners en ondernemers dat zij ruimte zoekt voor een AZC. Zij zeggen toe dat Dorpsbelangen Echten als eerste wordt geïnformeerd, mocht er daadwerkelijk een AZC komen. Na een social mediabericht in januari (een 'lek'), over de komst van een AZC in een recreatiepark in Echten (gemeente De Wolden) organiseert de gemeente nog diezelfde avond een bijeenkomst voor omwonenden van het park. Voorafgaand aan het raadsbesluit over de komst van het AZC is er een voorlichtingsavond. Ook wordt er een klankbordgroep opgericht.

Bewoners

Een aantal bewoners vormt een actiegroep tegen de komst van een AZC. Bewoners maken gebruik van inspraak in de raadsvergadering.

Dorpsorganisaties

De toezegging van het college aan Dorpsbelangen Echten dat zij als eerste worden geïnformeerd bij de komst van een AZC krijgt geen gestalte. Dorpsbelangen wordt overvallen door het bericht. Dorpsbelangen neemt deel aan de informatiebijeenkomsten, onderhoudt contact met de gemeente, de politiek en rechtstreeks met de burgemeester, organiseert een enquête onder bewoners, spreekt in bij de raad en gaat op bezoek bij het AZC in Oranje. Voor het COA is Dorpsbelangen geen gesprekspartner, tenzij indirect via voorlichtingsbijeenkomsten.

Ervaringen en emoties

De komst van een AZC brengt vaak veel emoties met zich mee en in alle gevallen vragen. Soms raakt een gemeenschap verdeeld. Iets wat zeker in kleine gemeenschappen als kleine kernen en dorpen, waar mensen meer dan in de stad op elkaar aan zijn geweest en de gemeenschapszin meestal juist groot is, extra pijnlijk is. Zo bleek in het geval van Echten de verdeeldheid van de bewoners weerspiegeld in de verdeeldheid van het bestuur. Bewoners zegden hun lidmaatschap van Dorpsbelangen op. Wat hier niet bijdroeg was de rol van de media: een filmpje van PowNed gooide olie op het vuur.

Dan zijn er de angst voor het onbekende, verschillen in cultuur en ethiek en angst voor mogelijke overlast door groepsvorming of diefstal of verkeersoverlast en veiligheid. Ook angst voor de onomkeerbaarheid van de besluitvorming speelt bij inwoners een rol. Er zijn verschillende belangen. Ondernemers kunnen profijt hebben van de komst van een asielzoekerscentrum (zoals in Echten de eigenaar van het recreatiepark), omwonenden daarentegen vrezen een verminderde waarde van hun huis. Of mensen zijn juist bang wel de lasten van de komst van een AZC te ervaren, maar niet de lusten, omdat het COA bij de bouw van een AZC

geen gebruik maakt van lokale ondernemers. Soms is er een geschiedenis tussen bewoners en gemeenten waarin al dan niet terecht, het gevoel van wantrouwen al veel eerder wortel heeft geschoten.

Ook het gevoel van gelatenheid en onmacht komt voor: “Je kunt het toch niet tegenhouden”.

Daarnaast zijn er ook hele andere geluiden en reacties: mensen die zich betrokken tonen, als vrijwilliger iets willen betekenen.

Opvallend is de cruciale rol van communicatie en het tijdspad in het acceptatieproces. Wat is het speelveld, wie spelen er mee? Hoe ziet het inspraak- en besluitvormingsproces eruit? En wat is het vervolg als er eenmaal een besluit genomen is? Wat is de precieze rol van het COA? Bereiken de communicatiemiddelen wel daadwerkelijk alle betrokkenen? Een actieve rol van de gemeente en het serieus nemen van de bewoners: het lijken vanzelfsprekendheden maar zijn het niet. Op basis van de ervaringen van vier gemeenten – alhoewel iedere gemeente anders is en een andere voorgeschiedenis heeft – zijn antwoorden op de vragen ‘wat is succesvol?’ en ‘wat zijn aandachtspunten?’ geformuleerd.

Succesvol

Zichtbaarheid argumenten

Heb als gemeente oog en oor voor de argumenten van voor- en tegenstanders. Maak bij besluitvorming zichtbaar hoe de verschillende argumenten zijn meegewogen en aanvankelijke plannen zijn bijgesteld.

Leiderschap en betrokkenheid

Een van de processen die in het onderzoek als positief beoordeeld werd door bewoners was dat in Budel, gemeente Cranendonck. Hier nam de burgemeester duidelijk leiderschap met ruimte voor verschillende meningen. Bewoners ervoeren een goede samenwerking tussen burgemeester, politie en COA. De zichtbare betrokkenheid en inzet van de burgemeester, de wijze waarop de politie vragen van bewoners direct oppakte zorgde voor vertrouwen en draagvlak. De gemeente had een actieve rol met een duidelijk tijdpad.

Overleg en informatie

Een goed opgezette en druk bezochte informatiemarkt zoals in Budel het geval was, geeft voorlichting over de vluchtelingen, mogelijke scenario's, het doen van vrijwilligerswerk, biedt ruimte voor het stellen van vragen en wordt georganiseerd in aanwezigheid van COA, politie en burgemeester. Bewoners worden ruim van tevoren geïnformeerd over tijd en locatie.

Een omwonendenoverleg of klankbordgroep moet plaats vinden met vertegenwoordigers van gemeente, politie en COA. Ook vertegenwoordigers van dorpenorganisaties kunnen hier een rol in spelen (nooit op eigen titel, alleen als zij daadwerkelijk een groep representeren). Vragen, verslaggeving, terugkoppeling en het ondernemen van acties: het is essentieel dat dit zorgvuldig gebeurt. Op deze wijze zal veel ruis van de lijn verdwijnen.

Duidelijkheid over de speelruimte

Bied als gemeente betrokkenen duidelijkheid over de speelruimte, ook die van de gemeente zelf. Waar hebben bewoners nog wel invloed op en waarop niet? Hoe zijn de vervolgstappen op korte en lange termijn? Voorkom 'open eindjes' en houd mensen betrokken. Voorkom als gemeente teleurstelling door in open sfeer, als positief ervaren bewonersavonden te houden, maar vervolgens in sprint verder te gaan naar de besluitvorming.

Belang van ondernemers of inwoners

Breng het economisch gewin of rendement voor de plaatselijke ondernemers in kaart en maak met het COA afspraken over de uitbesteding van werk aan lokale ondernemers.

Soms kan vluchtelingenopvang voor een dorp of kern ook andere positieve aspecten met zich meebrengen zoals een school waarvan het leerlingenaantal stijgt. Belicht in de communicatie ook deze aspecten.

Bestaande kennis en ervaring

Dorpen en kernen waar al een AZC is, kunnen hun ervaringen delen. Soms komt weerstand voort uit het 'onbekend zijn met'. Hoe is het om binnen de gemeenschap vluchtelingen te hebben, hoe kunnen zij deel van de gemeenschap worden? Hoe kun je gaan denken in oplossingen in plaats van problemen en een meer open houding creëren? Je licht opsteken bij een ander, naburig dorp waar al een AZC gerealiseerd is, helpt.

Samenwerkingsrelatie

Een goede relatie tussen partijen, overheid en burger bijvoorbeeld, ontstaat niet in een dag. Daar waar een langer bestaande goede band is tussen partijen, is vertrouwen en krediet. De beste basis! Elkaar kennen helpt daarbij. Juist zó kan gebruik gemaakt worden van elkaars ervaring, netwerk en kennis.

Aandachtspunten

Te veel vertrouwen op de geijkte communicatiemiddelen

Gemeenten zijn zich er vaak onvoldoende bewust van dat hun gebruikelijke communicatiekanalen – berichten in huis-aan-huisbladen, website, social media - lang niet iedereen bereiken. Wanneer scenario's dan al ver zijn doorgevoerd, voelen mensen zich overvallen en niet serieus genomen. Heel veel aandacht en een ruim tijdspad voor het communicatieproces is bij een gevoelig onderwerp als de komst van een AZC nodig.

Ad hoc reactie

In het verlengde van het vorige aandachtspunt ligt de aanbeveling voor gemeenten een strategie te ontwerpen: hoe met dergelijke vraagstukken om te gaan. Hiermee voorkom je ad hoc reactie en kun je als gemeente zo goed mogelijk gebruik maken van de succesfactoren die hiervoor geschikt zijn.

Te weinig aandacht voor emoties en vragen

Aandacht voor procedures is belangrijk, maar mag niet ten koste gaan van aandacht voor emoties die er leven. Vaak leven er gevoelens van angst. Als hier niet serieus en met zorg op in wordt gegaan of wanneer stug op vragen wordt gereageerd of de terugkoppeling niet zorgvuldig is, heeft dit een negatieve uitwerking op het proces.

Beperkte invloed

De invloed van bewoners is vaak beperkt. Zij worden geïnformeerd, kunnen vragen stellen, maar worden, evenals gemeenten, gesteld voor een voldongen feit. Zij hebben hooguit nog iets te zeggen over het aantal vluchtelingen of de duur van plaatsing. Het COA, als uitvoerend orgaan van de centrale overheid, is doel- en resultaatgericht. Dit biedt in de praktijk te weinig ruimte voor gesprekken met lokale partijen, hetgeen weer tot spanningen en frustratie leidt en negatief bijdraagt aan emoties die leven.

Planproces en bijstellen

Het is van belang bij acties op korte en lange termijn te definiëren wat de doelstelling van de acties is. Alleen als je dat duidelijk hebt, kun je op basis van de resultaten en bevindingen bijsturen. Betrek hierin vragen als: is dit wat ik wil bereiken, en zo nee: hoe pas ik mijn acties dan aan.

Openbare bijeenkomsten met pers

Openbare bijeenkomsten waar ook de pers bij aanwezig is, schrikken sommige mensen af. Voor- en tegenstanders zijn bang hun mening uit te dragen en gestigmatiseerd te raken. Het is zeer de vraag of dit de goede manier is om reacties, vragen, emoties en angsten boven tafel te krijgen. De bijeenkomsten waarin in kleine, overzichtelijke groepen met gespreksleiding en duidelijke regels met elkaar werd gesproken, werden door deelnemers als effectief beoordeeld.

Rol dorpsorganisatie

Vorkom dat je als dorpsorganisatie door een gemeente als intermediair wordt ingezet. In dit geval is het beter als de gemeente zelf communiceert met de bewoners. Je kunt faciliteren in het gesprek, ervoor zorgen dat iedereen aan bod komt – maar meningen en besluiten namens de gemeenschap mogen van een dorpsorganisatie niet verwacht worden.

De positie is niettemin een lastige. Evenals bij andere actoren in het proces is ook hier sprake van 'maatwerk'. Soms kan een dorpsorganisatie juist door betrokkenheid een positieve bijdrage leveren aan het proces.

Rol COA

De rol van het COA blijkt voor veel bewoners onduidelijk. Gebruik een informatieavond om die rol te verduidelijken. Maak met het COA afspraken over communicatie tussen bewoners en het COA. Laat het COA toegankelijk en bereikbaar zijn voor vragen uit de gemeenschap.

**Hoe ging het verder
in de vier gemeenten?**

In Budel/Cranendonck werden de argumenten van voor- en tegenstanders meegewogen in de besluitvorming. Het oorspronkelijke collegevoorstel werd teruggebracht van max. 2000 vluchtelingen naar 1500 vluchtelingen en van onbepaalde tijd naar 10 jaar met een mogelijke verlenging tot 15 jaar. Tevens is aan het COA de voorwaarde gesteld om de kazerne en de omgeving op te knappen en lokale ondernemers hierbij te betrekken.

De locaties die Heusden beschikbaar wilde stellen voor opvang bleken in september 2016 toch niet nodig. De instroom van asielzoekers bleek voor 2016 en 2017 kleiner dan verwacht. Extra opvangplekken waren niet nodig. Ook Gieten kreeg bericht dat het COA afzag van het locatieaanbod. De gemeente begrijpt dat de terugloop van asielzoekers vraagt om herziening, maar de manier waarop dat gebeurt ervaart de gemeente, bij monde van haar burgemeester, als teleurstellend. “Hier is sprake van energieverlies voor alle (lokale) partijen die zich hebben ingezet voor de komst van het AZC. Door nu, zonder enige vorm van overleg, meedeeld te krijgen dat er geen invulling komt van deze plannen, is minimaal merkwaardig.”

Ook in Echten, waar uiteindelijk geen AZC komt, blijft men achter met een kater. De gemoederen liepen hier hoog op. De eigenaar van het recreatiepark investeerde in de komst van het AZC en eist schadevergoeding van de gemeente en het COA. Inmiddels is het park verkocht aan een uitzendbureau voor Oost-Europese werknemers. De verdeeldheid binnen het dorp en Dorpsbelangen hebben de gemeenschap geen goed gedaan. Er wordt bij een dergelijk proces vanuit het COA ontzettend veel gevraagd van gemeente, ondernemers, dorpsbewoners en hun organisaties. De vraag is met welk resultaat. “Uiteindelijk”, concludeert de BOKD in haar onderzoek, “kent dit proces alleen maar verliezers.”

“Uiteindelijk kent dit proces alleen maar verliezers.”

Colofon

Redactie

Luit Hummel, Brede Overleggroep Kleine Dorpen Drenthe (BOKD) www.bokd.nl
Stef de Vreede, Vereniging Kleine Kernen Noord-Brabant (VKKNB) www.vkknb.nl
Nancy Vroomen, Vereniging Kleine Kernen Noord-Brabant (VKKNB) www.vkknb.nl

Vormgeving

Studio Spijker, Groningen

Vluchtelingenopvang - Vier dorpen delen hun ervaringen tijdens de opmaat naar opvang,
is een uitgave van de LVKK (www.lvkk.nl) en verschenen in maart 2017.

LVKK

Dr. Nassaulaan 3A

9401 HJ Assen

mobiel 06 19 00 54 32

info@lvkk.nl

www.lvkk.nl